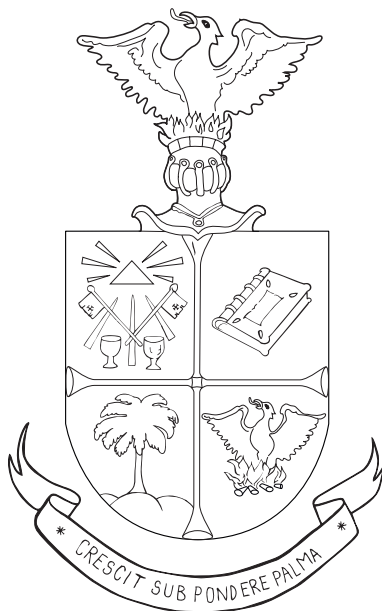

Glossa Iuridica

X. évfolyam, 3. szám

Tematikus szám

Szükség van-e Magyarországon jogi-igazgatási szaknyelvújításra?

Budapest, 2023

Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Patrocinium Kiadó

SZERKESZTŐBIZOTTSÁGI ELNÖK:

Miskolczi Bodnár Péter

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:

Antalóczy Péter, Birher Nándor, Bónis Péter, Böcskei Elvira, Bruhács János, Csáki-Hatalovics Gyula, Cservák Csaba, Czine Ágnes, Dobrocsi Szilvia, Domokos Andrea, Homicskó Árpád Olivér, Jakab Éva, Köbel Szilvia, Kukorelli István, Kun Attila, Liviu Radu, Manzinger Krisztián, Miskolczi Bodnár Péter, Móré Sándor, Osztoivits András, Pulay Gyula, Rixer Ádám, Erik Stenpien, Stipta István, Szabó Imre, Szabó Zsolt, Szalma József, Szuchy Róbert, Tamás András, Tóth András, Tóth J. Zoltán, Törő Csaba Attila, Trócsányi László, Udvary Sándor

FŐSZERKESZTŐ:

Rixer Ádám

FŐSZERKESZTŐ-HELYETTESEK:

Homicskó Árpád Olivér, Szuchy Róbert, Udvary Sándor

SZERKESZTŐK:

Boóc Ádám, Cservák Csaba, Domokos Andrea, Stipta István

E SZÁM SZERKESZTŐI:

FÓRIS ÁGOTA, SÓLYOM RÉKA

ISSN 2064-6887

A tanulmányok és a lapszám elkészítését a Lőrincz Lajos Közjogi Kutatóműhely
„Szükség van-e Magyarországon jogi-igazgatási szaknyelvújításra?
Jogi-igazgatási terminológiastratégia kialakítása” című pályázata keretében
a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara támogatta.

Kiadja

Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara

Felelős kiadó: Prof. Dr. Miskolczi Bodnár Péter, dékán

valamint

Patrocinium Kiadó

Felelős kiadó: Hegedűs Botond László, ügyvezető

AZ INTRALINGVÁLIS FORDÍTÁS JOGI ASPEKTUSA

Fordítástudományi szempontok a jogi-közigazgatási területen

DOBOS CSILLA

egyetemi docens (Miskolci Egyetem BTK)

„A jog a szó hivatása.”

Davis Mellinkoff

Absztrakt

A terminológiastratégia mint tipikus multidiszciplináris terület, számos olyan célt és feladatot foglal magában, amelyeknek elérése, illetve megoldása döntő fontosságú minden szak- és tudományterület fejlődése, valamint a hatékony tudománykommunikáció szempontjából. Az eredményes szakmai tudástranszfer egyik szilárd alappilléret – többek között – a szakmai és nyelvi szempontból egyaránt megfelelő, szabványosított és harmonizált terminológia használata jelenti. Azokon a kommunikációs színtereken, ahol szakemberek és laikusok közötti kommunikáció folyik, egy további igény merül fel: itt a hatékony információcsere céljából rendszerint szükség van (lenne) a terminusok laikusi célcsoport számára történő speciális, ún. laikusi definíciójára. Az alábbiakban azt kívánjuk bemutatni, hogy a terminológia leírása, szabványosítása, harmonizációja, nyilvános közzététele, valamint a nyelvhez és a szaknyelvhez való egyenlő hozzáférés jogának biztosítása és számos további célkitűzés mellett, a terminológiastratégia fontos területét alkotja a jogi verbális akadálymentesítés, vagyis az a törekvés, hogy az anyanyelvhasználó laikusi célcsoport számára – megfelelő nyelvi reprezentáció segítségével – érthetővé és széleskörűen hozzáférhetővé váljon a szakmai, közte a jogi-igazgatási terminológia. Ennek egyik – fordítástudományi megközelítésen alapuló – hatékony eszköze a jogi szaknyelvről köznyelvi irányban megvalósuló, regiszterváltáson alapuló intralingvális (nyelven belüli magyar–magyar) fordítás.

Kulcsszavak: intralingvális fordítás, magyar-magyar nyelven belüli terminológia fordítás, célcsoportfüggőség, közérthetőség

THE LEGAL ASPECT OF INTRALINGUAL TRANSLATION
Translational viewpoints in legal and administrative fields

Abstract

As a typical multidisciplinary field, terminology strategy includes a number of goals and tasks, the achievement and solution of which is crucial for the development of all disciplines and fields of science and for effective science communication. One of the substantial pillars of ensuring effective professional knowledge transfer is – among others – the use of professionally and linguistically appropriate, standardised and harmonised terminology. In the scenes of communication between professionals and laymen an additional need arises: a special, so-called layman’s definition of terms for the target group (i.e., laymen) is usually necessary for the purpose of efficient information exchange. In the following, we would like to introduce that – in addition to the description, standardisation, harmonisation, and public availability of terminology, and ensuring equal access to both everyday and technical language, and a number of other objectives – legal verbal accessibility is an important part of terminology strategy. That is, the aim of making the professional, legal-administrative terminology wide-spread, inclusive and easily accessible. One of the effective tools – based on a translation science approach – for this is intralingual (Hungarian-Hungarian within language) translation based on register change from legal terminology to laymen language.

Keywords: intralingual translation, Hungarian-Hungarian terminology translation, target group dependence, comprehensibility

1. Néhány gondolat az intralingvális fordításról mint a fordítás egyik típusáról

Minden olyan kutatási területen, amelynek tárgykörébe tartozik az intralingvális fordítás, a kutatók gondolatmenetének kiindulópontját Roman Jakobson (1896–1982) orosz származású amerikai nyelvészprofesszor „On Linguistic Aspects of Translation” című, 1959-ben publikált tanulmánya¹ jelenti. Jakobson a nyelvi jel értelmezésének három módját különböztette meg; ennek értelmében egy nyelvi jel lefordítható (1) ugyanannak a nyelvnek más jeleire, (2) lefordítható más nyelvre vagy (3) valamilyen más, nem nyelvi

1 JAKOBSON, Roman: *Linguistic Aspects of Translation*. In: BROWER, Reuben Arthur (ed.): *On Translation*. Cambridge, Harvard University Press, 1959, 232–239.

szimbólumrendszerre.² A nyelvi jel értelmezésének módjai alapján Jakobson a fordítás három típusát különböztette meg: (1) a *nyelven belüli fordítást* (intralingual translation, rewording, átfogalmazás, átfordítás), amelynek során a nyelvi jelek értelmezése ugyanazon nyelv más jeleivel történik, (2) a *nyelvek közötti fordítást* (interlingual translation, a szoros értelemben vett fordítás, a tulajdonképpeni fordítás), amely akkor jön létre, ha egy szöveget az egyik nyelvről a másikra fordítunk, ilyenkor a nyelvi jelek értelmezése valamilyen más nyelv segítségével történik, végül (3) a *szemiotikai rendszerek közötti fordítást* (transmutation, átalakítás, átváltozás), amelyben a verbális jelek interpretációja egy nem verbális jelekből álló szemiotikai rendszer segítségével valósul meg (pl. egy regény megfilmesítése vagy egy mesének balettként történő feldolgozása). Az első fordítási típus, vagyis az intralingvális fordítás jelentőségéről George Steiner „Bábel után” című művében az alábbiakat írta: „Nem túlzás azt állítani, hogy a civilizáció azért létezik, mert megtanultunk nyelven belül fordítani.”³

Az intralingvális fordítás Jakobson-i definíciója – többek között – az alábbi kérdéseket veti fel: Vajon az adott nyelv milyen más jeleivel történik az értelmezés?; Vajon több vagy kevesebb jel segítségével történik az értelmezés?; Melyek a nyelvi jelek kiválasztásának a szempontjai?; Mitől függ, hogy mennyi jelet választunk? A kérdések egyrészt a nyelv azon csodálatos tulajdonságához vezetnek, mely szerint az emberi nyelv segítségével véges számú elemből elméletileg végtelen számú elemet (mondatot, szöveget) tudunk megalkotni. A valóság ugyanazon entitásáról, mondjuk egy almáról végtelen számú mondatot tudunk alkotni, amelyek között elméletileg egymás intralingvális fordításai is szerepelhetnek. Másrészt a kérdésekre adható válaszok az intralingvális fordítás tulajdonságainak összetettségében és sokszínűségében rejlenek, mely tulajdonságok több paraméter mentén, több dimenzióban vizsgálhatók és írhatók le.⁴ Az alábbiakban (1.1., 1.2., 1.3.) csupán három tényezőről, nevezetesen a kommunikációs szinterről, az intralingvális fordítás típusairól és az intralingvális ekvivalenciáról lesz szó.

2 Bart István – Klaudy Kinga: *A fordítás tudománya. Válogatás a fordításelmélet irodalmából.* Budapest, Tankönyvkiadó, 1986.

3 STEINER, George: *Bábel után. Nyelv és fordítás. 1.* Budapest, Corvina, 2005.

4 HELTAI Pál: *Nyelven belüli fordítás.* In: GECSÓ Tamás – SÁRDI Csilla (szerk.): *Nyelvi funkciók – Stílus és kapcsolat.* Budapest, Tinta Könyvkiadó, 2011, 110–124.; HELTAI Pál: *Mitől fordítás a fordítás?* Budapest, Eötvös József Könyvkiadó, 2014.; DOBOS Csilla: *Az intralingvális fordítás értelmezésének különböző lehetőségei. Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények,* 2022, 15 (3), 38–61.

1.1. Kommunikációs szintér és intralingvális fordítás

A kommunikáció folyamatában az eredetileg szándékolt és a kommunikációs partner által befogadott információ között rendszerint eltérések vannak. Optimális esetben a különbségek, minőségi és mennyiségi szempontból egyaránt minimálisak, és a Grice-i együttműködési alapelv, valamint a maximák⁵ betartására alapozva, a legtöbb kommunikációs folyamatnak éppen ez a legfőbb célja. A szakemberek és a laikusok közötti kommunikáció (pl. általános jogi kommunikáció, tárgyalótermi diskurzus, jogi tudománykommunikáció) esetében azonban az eltérés mértéke olyan jelentős lehet, ami az *információvesztések* nagysága miatt a kommunikáció eredményességét veszélyezteti. Az információvesztést okozó tényezők⁶ közül kettőt emelünk ki: (1) az üzenetnek a feladó által történő nyelvi megformálásából adódó információs veszteségek (FV), valamint (2) a befogadó kompetenciáinak hiányosságaiból származó veszteségek (BV). Ezen két tényező együttes hatása (FV + BV) számottevően növeli az információvesztést. Amennyiben IF rövidítéssel utalunk a feladó által eredetileg szándékolt információra, IB rövidítéssel pedig a mindenkor befogadó által befogadott információra, akkor a következő képletet kapjuk: $IF = IB - (FV + BV)$.

A befogadó szerepét betöltő kommunikációs partner szakmai, kommunikatív vagy egyéb kompetenciáinak a megváltoztatása (fejlesztése) lehetetlen vállalat, hiszen egy jogi eljárásba történő bevonódás, egy egészségügyi probléma vagy egy banki tranzakció miatt – a kommunikáció hatékonysága és eredményessége céljából – a laikus az interakciót megelőzően nem vehet részt jog-, orvos- vagy közgazdaságtudományi képzésben. Tehát ahhoz, hogy az ideálisnak tartott $IF = IB$ közelítően megvalósuljon, kizárólag az FV változtható meg, vagyis a feladónak kell az üzenetet olyan nyelvi köntösbe öntenie, hogy ennek segítségével az információs veszteségeket minimalizálni tudja és meg tudja valósítani az üzenet – nagyobb veszteségek nélküli – átadását. A feladóra rótt, esetleges plusz kommunikációs terhelés, vagyis az intralingvális fordítási és értelmezési feladat megítélése a befogadó pozicionálásától függően széles skálán mozoghat a különböző kommunikációs szintereken.

5 GRICE, Herman Paul: *A társalgás logikája*. In: PLÉH Csaba – SÍKLAKI István – TERESTYÉNI Tamás (szerk.): *Nyelv – Kommunikáció – Cselekvés*. Budapest, Osiris, 1997, 213–228.

6 MÓRICZ Éva: *Reklámpszichológia*. Budapest, Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, Marketing Tanszék, Marketingkommunikáció Alapítvány, 1999.; HORVÁTH Dóra – BAUER András: *Marketingkommunikáció. Stratégia, új média, fogyasztói részvétel*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2013.

Bizonyos helyzetekben nincs jelentősége annak, vajon a laikus érti-e az üzenetet vagy nem, ugyanakkor a valóságban számos olyan szituáció létezik, ahol életbevágóan fontos az eredetileg szándékolt és a kommunikációs partner által befogadott információ közötti eltérés minimalizálása. Az információs veszteségek nagysága és a kommunikáció eredményessége között fordított arányosság van: minél nagyobbak a különböző okokra visszavezethető veszteségek, annál kevésbé hatékony a kommunikáció.

A kommunikáció participációra alapozott felfogása⁷ értelmében a kommunikáció sohasem önállóan történik, ezért sohasem értelmezhető önmagában. Kommunikációelméleti axiómának számít, hogy mindig valaki, valahol, valamikor, valamiről, valakivel, valamilyen módon és eszközökkel, valamilyen szándékkal és céllal kommunikál.⁸ Az intralingvális fordítás (is) eredményesen vizsgálható az említett dimenziók alapján, azonban a szintér fogalma – a kommunikáció participációra alapozott felfogásában – mintegy ötvözi és egységes keretbe foglalja a fenti kategóriákat. Eszerint a kommunikációs szintér nem valamilyen statikus helyszín, hanem a kommunikáló partnerek (F + B) felkészültsége által létrehozott virtuális tér, amely magában foglalja a kommunikáció összes többi aspektusát.⁹ Felkészültség alatt a kommunikáló partnerek szakmai ismereteit, szakmai háttértudását, szakmai tapasztalatait, világlátását (témaszpecifikus felkészültség), valamint kommunikatív kompetenciáit, általános tudását és kognitív képességeit (témainvariáns felkészültség) értjük. A kommunikációs partnerek felkészültsége között a szakember-laikus szintereken rendszerint jelentős eltérések vannak. Az intralingvális kommunikatív cselekvés arkhimédészi pontja tehát a kommunikáló partnerek felkészültsége által formálódó szintér, amelyből valamennyi, fordítási szempontból releváns tényező eredeztethető, elérhető és levezethető, köztük a lokális és temporális körülmények, a nyilvánosság szintjei, a kommunikáló partnerek ezen tényezőkre vonatkozó ismeretei, valamint a kommunikáló partnerek előzetes tudása, elvárásai, továbbá témaszpecifikus és témainva-

7 HORÁNYI Özséb (szerk.): *A kommunikáció mint participáció*. Budapest, Typotex, 2007, 246–264.

8 LASSWELL, Harold D.: *The Structure and Function of Communication in Society*. In: *The Communication of Ideas*. New York, Harper and Brothers, 1948.; REISS, Katharina: *Texttyp und Übersetzungsmethode. Der operative Text*. Heidelberg, Julius Groos Verlag, 1984.; NORD, Christiane: *Textanalyse und Übersetzen. Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*. Heidelberg, Julius Groos Verlag, 1988.

9 HORÁNYI Özséb: *A kommunikációról*. In: BÉRES István – HORÁNYI Özséb (szerk.): *Társadalmi kommunikáció*. Budapest, Osiris, 1999, 22–34.

riáns felkészültsége. A prototipikus intralingvális fordítás célja és funkciója a kommunikációs szintéren megjelenő felkészültségbeli különbségeknek az áthidalása, és ezáltal a befogadó hiányos kompetenciáinak a *kompenzálása*. Erre a verbális akadálymentesítésre a jogi-igazgatási területen is szükség van a szakemberek és laikusok által determinált kommunikációs szintereken.

1.2. Az intralingvális fordítás típusai

Az intralingvális fordítás típusai több szempont alapján csoportosíthatók. Ezek közül az egyik lehetőség az átalakítások hatókörét¹⁰ veszi alapul, vagyis azt, hogy az eredeti nyelvi jelek közül mennyi marad változatlanul és mennyi kerül átalakításra. Ennek alapján megkülönböztetünk (1) *lokális* intralingvális fordítást, ahol az átalakítás csak az eredeti szöveg egyes szavait, kifejezéseit, esetleg mondatait érinti, de az eredeti szöveg összességében változatlan marad. Lokális intralingvális fordításkor másodlagos szó-, kifejezés- vagy mondatalkotásról beszélünk, ami az eredeti szöveg keretein belül valósul meg. Itt nincs szó másodlagos szövegalkotásról (célszövegalkotásról). Például: vasúti gördülőállomány → vonatok; idegen dolog mástól való elvétele és jogtalan eltulajdonítása → lopás; gyöngyvirágtól lombhullásig → tavasztól őszig. Nap mint nap számos olyan szöveget olvasunk az írott médiában is, amelyekben a szerző szükségesnek ítéli meg a jogi terminusok, jogi szakszavak és kifejezések nyelven belüli fordítását. A következő példákban a „vagy egyszerűbben fogalmazva”, illetve a „vagyis” metainformációs elemek explicit módon jelölik az intralingvális fordítás tényét: vagyon elleni bűncselekményt, vagy egyszerűbben fogalmazva: betörést követett el; keresetet nyújtott be, vagyis a bírósághoz fordult a kár megtérítése miatt; új pszichoaktív anyaggal való visszaélés történt, vagyis a kábítószeres hivatalos listáján nem szereplő anyagot áruolt.

Ezzel ellentétben (2) a *globális* intralingvális fordítás az egész szöveget érinti (pl. egy teljes jogszabályt, cikket, tanulmányt vagy könyvet), ebben az esetben másodlagos szövegalkotás történik. (3) Az általános intralingvális fordításkor több, egy adott témával foglalkozó szöveg kerül átfordításra az eredetitől eltérő regiszterű célszöveggé. Számos jogszabály kerül ilyen jellegű átalakításra, amikor az ügyfél és az ő képviselőjét vagy védelmét ellátó ügyvéd a rábízott ügyről beszélnek.

10 DOBOS Csilla: A nyelven belüli fordítás különböző típusai. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények*, 2014/2, 61–75.

1.3. Intralingvális fordítási ekvivalencia

Az intralingvális fordítási ekvivalencia az egyenértékűségi viszonyok egyik speciális megvalósulási módja, amely jelentős mértékben eltér a tipikus interlingvális fordításra jellemző egyenértékűségi viszony jellegétől és követelményrendszerétől. A nyelvek közötti fordítást meghatározó kommunikatív ekvivalencia három egyenértékűségi viszonyra épül,¹¹ amelyek közül az intralingvális fordításban elsődlegesen a *referenciális egyenértékűségnek* van szerepe: az intralingvális fordítás a referenciális egyenértékűség primátusát tükröző fordítási típus.

Az interlingvális fordításban alapvető követelmény, hogy a célnyelvi szöveg a lehető legnagyobb mértékben hasonlítson a forrásnyelvire, ezzel ellentétben az intralingvális fordítás célja gyakran az eredeti szöveg formájának, terjedelmének, műfajának, stílusának, hatásának vagy funkciójának a *módosítása, megváltoztatása*. Az említett átalakítási folyamattal függ össze az intralingvális fordítási ekvivalencia és ezáltal a referenciális egyenértékűségi viszony legfőbb ismérve: a *gradualitás*. Az intralingvális referenciális egyenértékűség olyan skálázható minőség, amely mindig jellemzi az eredeti és a célszöveg(ek) közötti függőségi viszonyrendszer mutatóit. Egy-egy irodalmi műnek például számos esetben nem csak több interlingvális célnyelvi fordítása van (újrafordítások), hanem több intralingvális fordítása is. Utóbbi esetben az erre mutató igényt rendszerint a célcsoport heterogenitása indokolja, ami lehet életkor szerinti, iskolázottságon vagy szaktudáson alapuló, az értelmi fogyatékoság különböző szintjei által meghatározott stb. Az intralingvális fordítás gradualitásának mértéke tehát alapvetően célcsoportfüggő, amelyet végső soron a befogadó szakmaspecifikus és szakmainvariáns kompetenciái határoznak meg. Ugyanakkor – kiemelten a szaknyelvi kommunikáció vonatkozásában – a terminológiastratégia mindenkor célja is befolyásolja a gradualitás mértékét. A szakemberek és laikusok közötti szaknyelvi kommunikációs színtereken a

11 KLAUDY Kinga: *Fordítás II. Bevezetés a fordítás gyakorlatába*. Budapest, Scholastica, 1997, 101.:

Referenciális egyenértékűség: a célszöveg a valóságnak ugyanarra a szeletére vonatkozik, mint az eredeti.

Funkcionális egyenértékűség: a célnyelvi szöveg ugyanazt a szerepet töltse be a célnyelvi befogadók körében, mint amelyet a forrásnyelvi diskurzus betölt a forrásnyelvi befogadók körében.

Kontextuális egyenértékűség: a lefordított szöveg mondatai ugyanazt a helyet foglalják el a célnyelvi szöveg egészében, mint amelyet a forrásnyelvi megnyilatkozások foglalnak el a forrásnyelvi diskurzus egészében.

gradualitás meghatározása ideális esetben interdiszciplináris megközelítésben, szakmai preferenciákkal történik. Jogi-igazságügyi (közigazgatási jogi) területen például a jogi relevancia vonatkozásában prioritást élvez a jogász szakemberek véleménye a gradualitás mértékéről. Az intralingvális terminológiai munkának nincs értelme, ha a célszöveg közérthető, de jogilag nem korrekt. A különböző, szakember-laikus kommunikációs színtereken mindig célszerű megkeresni azt a gradualitási szintet, amelyen a célszöveg jogilag releváns és ezzel együtt közérthető nyelvi formában továbbítja a szükséges és elégséges információkat a mindenkori laikus célcsoport számára: „Mindent olyan egyszerűen kell csinálni, amennyire csak lehetséges, de semmivel sem egyszerűbben.”¹²

A jogi információ regiszterváltáson (jogi szaknyelvről köznyelvre) alapuló intralingvális fordítása sokrétű és összetett feladat. Minél nagyobb mértékű átalakítást végzünk el az intralingvális fordítási folyamat során, annál inkább csökken a referenciális egyenértékűség az eredeti és a célszöveg között, ami a normatív tartalom sérüléséhez vezethet. Ezt elkerülendő fontos meghatározni a megfelelő ekvivalencia szintet és kiválasztani a megfelelő célszövegváltozatot. Több célszövegváltozat létezése esetén rendszerint megállapítható, hogy „x” célszövegvariáns „egyenértékűbb” („ekvivalensebb”), mint „y” vagy „z” célszövegvariáns.

A szaknyelvről köznyelvre történő regiszterváltáson alapuló intralingvális fordítás folyamatában a laikus célszöveg (célmondat, célkifejezés) létrehozásában – minimális módosítással – kiválóan alkalmazható az ún. ALPHA-modell és az ún. ALASKA-modell.¹³

2. „Jog és nyelv” kutatások – Az intralingvális fordítás szerepe a jog világában

Az alábbiakban erősen komprimált formában szeretnék rövid áttekintést nyújtani azokról a kutatásokról, amelyek megalapozzák az intralingvális fordítás alkalmazásának vizsgálatát a jogi-igazgatási területen a szakemberek és a laikusok közötti interakciókban, valamint a jogi-igazgatási terminológia regiszterváltáson alapuló nyelven belüli átalakítását laikus célcsoportok számára.

12 EINSTEIN, Albert gondolatát idézi: SESSIONS, Roger: *How a Difficult Composer Gets That Way*. The New York Times, 1950. január 8. <https://www.citatum.hu/idezet/8346> (2023. 05. 12.)

13 CSONTOS Nóra: *Szakszöveg-tipológia. Szakszövegtípusok vizsgálata társas-kognitív keretben*. Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2020, 70–71.

A magyar nyelvű tudományos szakirodalomban Szabó Miklós nevéhez kötődik a „jog és nyelv” irányzat hazai kutatásának elméleti megalapozása, elmélyítése és népszerűsítése. A Miskolci Egyetem jogász professzora számos művében¹⁴ fordít kiemelt figyelmet a jog-, a nyelv- és a fordítástudomány közötti sajátos kapcsolat átfogó vizsgálatára, 2001-ben publikált művében¹⁵ pedig – Jakobson terminológiájára alapozva – Magyarországon elsőként vizsgálta az átfordítások szerepét a jogi kommunikációban. Szabó Miklós nevéhez kapcsolódik a jog és nyelv viszonyát vizsgáló miskolci kutatócsoport megszervezése, több pályázat és kutatás irányítása, valamint – jogász és alkalmazott nyelvész kutatótársaival együtt – a „Miskolc Jogi Korpusz” és a „Magyar Jogi Nyelv” című folyóirat létrehozása.

2.1. Nyelvhasználat a jogi eljárásban

A Miskolci Egyetemen a Jogelméleti és Jogszociológiai Tanszék, valamint az Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék (jelenleg: Alkalmazott Nyelvészeti és Fordítástudományi Tanszék) együttműködésével 2000 és 2003 között zajlott a „Nyelvhasználat a jogi eljárásban. Nyelvi átfordítás és ténykonstitúció a jogi tényállás megállapításának folyamatában” elnevezésű kutatás,¹⁶ melynek eredményei 2010-ben kerültek publikálásra a „Nyelvében a jog. Nyelvhasználat a jogi eljárásban” című tanulmánykötetben.¹⁷ A kötet több írása is részletesen foglalkozik az intralingvális fordítás témakörével, többek között Szabó Miklós „Nyelvi átfordítások a jogban” c. kötetnyitó tanulmánya.¹⁸

14 SZABÓ Miklós – VARGA Csaba (szerk.): *Jog és nyelv*. Budapest, Books in Print Bt, 2000; SZABÓ Miklós: 'A jogi nyelv határozatlansága – a jog nyelvi határozatlansága.' In: KLAUDY Kinga – DOBOS Csilla (szerk.): *A világ nyelvei és a nyelvek világa. Soknyelvűség a gazdaságban, a tudományban és az oktatásban*. Pécs–Miskolc, MANYE – Miskolci Egyetem, 2006, 134–138.; SZABÓ Miklós: 'Jogeset születik.' In: SZABÓ Miklós (szerk.): *Nyelvében a jog. Nyelvhasználat a jogi eljárásban*. [Prudentia Iuris 28.] Miskolc, Bíbor Kiadó, 2010, 261–286.

15 SZABÓ Miklós: *Nyelvi átfordítások a jogban*. In: SZABADFALVI József (szerk.): *Facultas Nascitur: 20 éves a jogászképzés Miskolcon*. Miskolc, Bíbor Kiadó, 2001, 471–491.

16 A kutatás részletes ismertetése: VINNAI Edina: *Jog és nyelv határán. A jogi nyelvhasználat nemzetközi és hazai kutatása*. Budapest, Gondolat Kiadó, 2017, 157–202.

17 SZABÓ Miklós (szerk.): *Nyelvében a jog. Nyelvhasználat a jogi eljárásban*. Miskolc, Bíbor Kiadó, 2010.

18 SZABÓ Miklós: *Nyelvi átfordítások a jogban*. In: Szabó Miklós (szerk.): *Nyelvében a jog. Nyelvhasználat a jogi eljárásban*. Miskolc, Bíbor Kiadó, 2010, 9–29.

2.2. A tisztességes eljárás nyelvi aspektusai

2014 és 2018 között folytatódott a jog és nyelv birodalmának metszéspontjait vizsgáló kutatás, ezúttal „A tisztességes eljárás nyelvi aspektusai. A jogi nyelv hatása a joghoz való hozzáférés érvényesülésére” címmel. Az eddigi tapasztalatokat és az új kutatási tárggyal kapcsolatos, jogelméleti, illetve nyelvelméleti nézőpontú terveinket és gondolatainkat 2015-ben egy újabb tanulmánykötetben¹⁹ összegeztük. A korábbi résztvevőkön kívül ebbe a kutatásba új tagok is bekapcsolódtak, így a kutatói csapat informatikusokkal bővült.²⁰ Ez tette lehetővé, hogy a kutatás során létrehozott „Miskolc Jogi Korpusz”-t szoftverek segítségével elemezzük és a kutatás alapkérdéseire²¹ számszerűsíthető adatokkal is alátámasztható válaszokat tudjunk megfogalmazni. A kutatócsoport munkájának célkitűzése az alábbiak szerint fogalmazható meg: „A kutatás végső célja a jogi és – ahhoz képest – laikus nyelvhasználat közötti kapcsolat, az átjárhatóság vizsgálata: annak megválaszolása, hogy vajon a nyelv, amin a jog megszólal, a tisztességes jogi eljárás és a joghoz való hozzáférés átjárójaként, vagy éppen akadályokkal elzárt zsákutcájaként működik-e.”²² A négy év alatt elvégzett kutatómunka eredményeit „A törvény szavai”²³ című tanulmánykötetben összegeztük.

A több mint két évtizede megalakult interdiszciplináris kutatócsoport tevékenysége és eredményei szilárd alapot kínálnak az intralingvális fordítás további vizsgálatához, általában a jog világában, és specifikusan a jogi-igazgatási területen a jogi szakemberek és a laikusok közötti kommunikációs színtereken.

19 SZABÓ Miklós (szerk.): *A jog nyelvi dimenziója*. Miskolc, Bíbor Kiadó, 2015.

20 A kutatás ismertetése: VINNAI (2017) i. m. 203–208.

21 1. Kimutatható-e olyan különbség a jogi és a laikus nyelvhasználat között, amely akadályt gördít a megértés elé?; 2. Ha vannak ilyen akadályok, azok eredményez(het)ik-e a tisztességes eljárás és a joghoz való hozzáférés követelményének sérülését?; 3. Ha ezen veszélyek realitása igazolható, milyen javaslatok tehetőek azok kikerülésére és az eljárások korrektségének, elérhetőségének fokozottabb biztosítására?

22 SZABÓ Miklós: Előszó. In: SZABÓ Miklós (szerk.) *A jog nyelvi dimenziója*. Miskolc, Bíbor Kiadó, 2015, 8.

23 SZABÓ Miklós – VINNAI Edina (szerk.): *A törvény szavai*. Miskolc, Bíbor Kiadó, 2018. Lásd különösen: VINNAI Edina: „Megértette a figyelmeztetést?” *A figyelmeztetések és tájékoztatások közlése a büntetőeljárásokban*. In: SZABÓ Miklós – VINNAI Edina (szerk.) *A törvény szavai*. Miskolc, Bíbor Kiadó, 2018, 281–295.

2.3. Miskolc Jogi Korpusz

A „Miskolc Jogi Korpusz” (MJK) az első nagyméretű, magyar nyelvű, kizárólag jogi szövegeket tartalmazó korpusz, amely 2,4 millió szövegszót és 150.000 mondatot tartalmaz. A korpusz bemutatja a jogi szaknyelv belső rétegzettségét, ezért a jogszabályok mellett a teljes MJK hat részkorpuszból áll, amelyek bírósági ítéleteket, jogszabályok indoklásait, jogi tárgyú tankönyveket, internetes jogi fórumokról származó szövegeket, valamint rendőrségi kihallgatásokon és bírósági tárgyalásokon készült hangfelvételek átíratát tartalmazzák.²⁴

2.4. Magyar Jogi Nyelv folyóirat

A „Magyar Jogi Nyelv” című folyóirat első évfolyamának első száma 2017 júliusában látott napvilágot, és azóta évente két szám jelenik meg. A „Be-köszöntőben” a folyóirat szerkesztői az alábbiak szerint határozták meg a folyóirat célját: „Induló folyóiratunk vállalása, hogy fórumot és hangot adjon minden törekvésnek, amely a magyar jogi nyelv megértésére, magyarázatára, problémáinak feltárására és megoldására, hagyományainak megőrzésére és az új kihívásokra adandó, e hagyományokhoz méltó válaszok megfogalmazására irányul. [...] Bár a jog és a nyelv, a jogtudomány és nyelvtudomány határterületén telepszünk meg, nem a nyelvre mint tárgyra irányuló szakjogtudományi folyóiratot, hanem a jognyelvre mint szaknyelvre – egy hivatás és egy közösség közös nyelvére – irányuló szakmai-közéleti orgánumot kívánunk meggyökereztetni.”²⁵

3. Intralingvális fordítás és érthető jog

A kommunikáció minden olyan területén, ahol szakemberek és laikusok lépnek interakcióba, felmerül a *szakszerűség* és *közérthetőség* kérdése. A jogalkotásban és a jogalkalmazásban mindkét elv alapvető követelmény. A jog természetéből és funkciójából adódóan a jogi szaknyelvben a szakszerűség primátusa érvényesül, ami azonban nem zárja ki, sőt bizonyos szempontból egyenesen feltételezi a közérthetőséget.

A jogi nyelv kritikája és érthetőségének vizsgálata nem újkeletű jelenség. Reichard Zsigmond (1863–1916) bíró, jogi író több mint százhusz évvel ezelőtt,

24 A MJK részletes leírása: VINCZE Veronika: *A Miskolc Jogi Korpusz nyelvi jellemzői*. In: SZABÓ Miklós – VINNAI Edina (szerk.): *A törvény szavai*. Miskolc, Bíbor Kiadó, 2018, 9–36.

25 *Magyar Jogi Nyelv*, 2017/1, 1. https://orac.hu/magyar_jogi_nyelv (2023. 05. 10.)

1901-ben vetette papírra a jogi nyelv érthetőségével kapcsolatos, ma is megszívlelendő gondolatait: „Gyakran halljuk, hogy a törvényt úgy kell fogalmazni, hogy az avatatlan is könnyen megérthesse. Ez a kívánság nem helyes és nem igazságos. A törvények nyelve egy külön tudományzak műnyelve, és ebből következik, hogy a törvények helyes megértéséhez éppen úgy szükséges a szakismeret, mint valamely természettani vagy mennyiségtani munka megértéséhez. Amint egy bonyolultabb természettudományi kérdéstről nem lehet úgy írni, hogy a fejtegetést a nem tudós is megértse, éppúgy hiábavaló azt remélni, hogy az összes jogi szakismeret eredményét felölelő törvénykönyv úgy legyen megfogalmazva, hogy az is könnyen megérthesse, aki az alapul szolgáló szakismeretnek híjával van. – Azonkívül a törvény fogalmazásának a dolog természeténél fogva különösen szabatosnak, rövidnek, tömörnek kell lennie, márpedig ezek a tulajdonságok a stílust nehezkesse és olyanná teszik, amelynek megértése bizonyos fáradsággal jár. Meg kell tehát elégednünk azzal, ha a törvény fogalmazása tiszta és félre nem érthető, és csak másodsorban lehet kívánnunk, hogy a törvény nyelve lehetőleg olyan legyen, amelyet a nem szakértő is könnyen megérthet.”²⁶ A következőkben azt mutatjuk be, hogy napjainkban milyen módon törekszünk Reichard Zsigmond „másodsorban” lévő kívánalmának a megvalósítására.

3.1. Mindenki számára érthető jog

A 3.1. alcímben megfogalmazott gondolat – tekintsük bár lehetőségnek, kívánalomnak, törekvésnek, szándéknak vagy célkitűzésnek – mindegyik esetben irreálisnak minősíthető: ahogyan nem létezik mindenki számára egyformán érthető köznyelvi szöveg, úgy nem létezik mindenki számára érthető jogi szakszöveg sem. Ennek számos oka lehet, ezek közül az alábbiakban a szöveg *koherenciájával*²⁷ összefüggő okot emeljük ki. Axiómaként tekintünk arra az állításra, mely szerint: „[...] egy szövegnek önmagában semmi értelme, csupán a szövegből származó ismeretek és a szöveg felhasználójának fejében tárolt valóságismeret egymásra hatása révén válik értelmessé.”²⁸ A szöveg koherenciája a befogadó szürkeállományában végbemenő kognitív folyamatok eredményeként jön létre: különböző befogadóknak különböző „valóságismeret van a fejében”,

26 CHIKÁN Zoltánné: Jelentésváltozások a jogi nyelvben. In: Kiss Jenő – SZÜTS László (szerk.) *A magyar nyelv rétegződése*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1988, 44–51.

27 Koherencia: „a szövegvilág összetevői, vagyis a szövegfelszín alatt meghúzódó fogalmak és viszonyok kölcsönösen elérhető és releváns voltára utal”. In: BEAUGRANDE, de Robert – DRESSLER, Wolfgang: *Bevezetés a szövegnyelvélszétbe*. Budapest, Corvina, 2000, 25.

28 Uo. 28.

ezért különböző mértékben tekintenek érthetőnek (koherensnek) egy adott szöveget. A szöveg koherenciája relatív minőség; a *mindenki számára érthető* szöveg ritka, mint a fehér holló, a *mindenki számára egyformán érthető* szöveg létezése pedig a gyakorlatban teljes mértékben elképzelhetetlen, hermeneutikai képtelenség. Olyan speciális laikus jogi szöveget, olyan speciális terminológiai szinonimát, parafrázist vagy magyarázatot kell tehát alkotni, hogy az azokból származó ismeretek szinergiát mutassanak „a szöveg felhasználójának fejében tárolt valóságismerettel”. Eltérő valóságismeretük (témaszpecifikus és téma-invariáns ismereteik) miatt a laikusoknak az eredményes kommunikációhoz a szakemberek számára készült szövegektől eltérő koherenciával rendelkező szövegekre (kognitív tartalmakra) van szüksége.

Bár a koherencia fogalmával kapcsolatosan a szakirodalomban nincs egyetértés, annyi minden bizonnyal egyértelmű, hogy a koherencia (az egyenértékűséghez hasonlóan) szintén *graduális* jellegű kategória, amely egy képzeletbeli skálán értelmezhető és a befogadó számára érthető (koherens) szövegtől kezdve a befogadó számára értelmezhetetlen (nem koherens) szövegig terjed.

A kognitív pszichológiai keretbe foglalt szövegtan a szöveget „[...] folyamatként értelmezi, amely a szövegalkotásban és a szövegbefogadásban valósul meg.”²⁹ Vagyis a szöveg érthetőségének, adott esetben közérthetőségének alakításába, ahogyan ezt már említettük (ld. 1.1.) két ponton lehet beavatkozni, nevezetesen a szerzőhöz kötődő szövegalkotásban és a címzetthez kapcsolódó szövegbefogadásban. A jogi szöveg megértése és értelmezése jogi ismereteket és jogi tudást feltételez, ám ennek megszerzéséhez egyetemi tanulmányokra és több éves gyakorlatra van szükség. Ez a laikus befogadó számára elérhetetlen és észszerűtlen követelmény. Ezen a ponton a beavatkozás tehát nem logikus, ezért a folyamat másik kulcsfontosságú pontján kell változtatni, ahol a szöveget alkotó szerző áll. Amennyiben a jogi verbális akadálymentesítés a cél, a szerzőnek úgy kell az alkotáskor létrehoznia a szöveget, hogy maximálisan igazodik a célcsoport részéről a befogadásakor, illetve megértéskor feltételezhető és/vagy elvárható kognitív környezethez. A szöveg alkotóit és befogadóit a folyamatnak ezen a pontján beavatkozva lehet eredményes információátadási kapcsolatba hozni. A kommunikációs folyamatba történő beavatkozás a szerző által elvégzett intralingvális fordítás, melynek során nyelven belüli átalakítások sorozatával a befogadó „valóságismeretéhez” és kognitív világához igazítja a szöveget.

29 KÁROLY Krisztina: A szövegszintű jelenségek fordítási szempontú vizsgálatának elméleti és módszertani kérdéseiről. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények*, Miskolc, 2014, 9 (2), 200.

3.2. Az intralingvális fordítás szerepe a jogi akadálymentesítésben

A jogszabályok érdeiben való eredményes tájékozódás ambiciózus és számos kompetenciát feltételező vállalat egy laikus részéről. Ezzel magyarázható, hogy rendkívül népszerűek az olyan internetes oldalak, ahol bonyolult jogi problémákról köznyelven lehet kérdezni (pl. Inगतlanjogi kérdés-válasz), és ami ennél is fontosabb: a jogász szakember is köznyelven válaszol.³⁰ Ebben az esetben az általános nyelven belüli fordítási folyamatot, illetve a jogi terminológia *lokális* fordítását a jogi szakember végzi el szakmai tudására és jogi világlátására alapozva. A jogon kívül egyetlen olyan terület van, ahol ennyire népszerűek az ilyen jellegű honlapok: az egészségügy területe. Ezt mutatja, hogy idén a Richter Érdemérem díj elnyerésére a pályázatokat egy új kategóriában, nevezetesen „Az év leghatékonyabb betegkommunikációját folytató szakorvosa” kategóriában is be lehetett nyújtani.³¹

A következőkben négy olyan kezdeményezésről lesz szó, amelyeknek közös célja a jog, azon belül a jogi terminológia területén végzett verbális akadálymentesítés.

3.2.1. „Érthető jog – a jogról könnyedén” – „ÉRTHETŐ JOG Tudástár”

A különböző laikusoknak szóló jogi kiadványokban és a jogi tematikájú internetes oldalakon számos példát találunk az intralingvális fordítás alkalmazására. Az „Érthető jog – a jogról könnyedén” honlapon például az alábbiakat olvashatjuk az „ÉRTHETŐ JOG Tudástár” címszó alatt: „Minden, amit a jogi előírásokról tudni akartál. Bárki számára érthető, gyakorlatias formában, idegen szavak és oldalakon át tartó mondatok nélkül, aminek a felét sem értenéd. Lefordítjuk számodra a bonyolult, nyakatekert jogszabályi előírásokat érthetőre.”³² Az oldal szerzője a továbbiakban arról ír, hogy „Egy igazán boldog társadalom csak úgy képzelhető el, ha mindenki számára érthetőek a jogi előírások. Mindenki ismeri és érti azt, hogy mit és hogyan tehet meg. [...] *Rájöttem arra is, hogy a tudás akkor a legértékesebb, ha azt másokkal is megoszthatjuk. Ezért jött létre az ÉRTHETŐ JOG. [...] Az ÉRTHETŐ JOG gondolata a maga nemében újító kezdeményezés.*”³³

30 <http://www.ingatlanjog.hu/archivum/2023/1> (2023. 05. 24.)

31 <https://www.richtererdemerem.hu/index.php/dijazottak-szakorvos-2023/betegkommunikacio-kategoria-szakorvos> (2023. 05. 12.)

32 <https://erthetojog.hu/> (2023. 05. 12.)

33 <https://erthetojog.hu/> (2023. 05. 12.)

Bár a társadalom boldogságindexének alakulása feltételezhetően nem a jogszabályok ismeretétől és mindenki számára való érthetőségétől függ, azt célszerű elismerni, hogy bizonyos élethelyzetekben szükség van jogi tudásra, illetve jogi információra, mégpedig érthető, sőt könnyen érthető formában.³⁴ Dr. Kocsis Ildikó jogász, aki az említett honlapot működteti, küldetésének tekinti, hogy a „jogot széles körben érthetővé tegye, [...] hogy az emberek ne csak sodródjanak a jogi procedúrák hullámain, hanem értsék is mindazt, ami a tárgyalóteremben vagy más jellegű jogi helyzetben történik velük.”³⁵ A jogi procedúrákban a jog kisebb-nagyobb szeletének az ismerete a laikus számára a nyelven belüli fordítás hermeneutikai útján, pontosabban annak végén, a laikus személy számára írt célszövegből szerezhető meg. Az intralingvális fordító (jogász szakember) a jogszabályt úgy értelmezi és úgy fordítja le közérthető nyelvre, hogy az információ a laikus valóságismeretének megfeleljen, azzal összhangban legyen. A jogalkalmazás területén dolgozó legtöbb jogász gyakorló intralingvális fordító (tolmács), amikor például a tárgyalótermi kommunikációban a jogi szaknyelvi regiszter és a köznyelv közötti átjárást biztosítja. A tárgyalótermi diskurzusban *globális* és *lokális* intralingvális fordítást egyaránt végeznek. Előbbi esetben egy szöveg vagy szövegrész kerül lefordításra köznyelvre (pl. vádirat), utóbbi esetében pedig a leggyakrabban jogi terminusok explicitáció útján történő köznyelvi fordítására kerül sor szinonimák vagy magyarázó parafrázisok segítségével.

3.2.2. „Közérthetőségi Szócikk Adatbázis”

Részben hasonló célkitűzéssel született meg a Szegedi Tudományegyetemen (egy projekt keretében) a „Közérthetőségi Szócikk Adatbázis,”³⁶ amely „200 kiválasztott jogintézményt kíván a jogi tartalom megőrzésével, a köznyelvhez minél közelebbi, érthető, jól felépített szócikkekben megfogalmazni.”³⁷ A „Közérthetőségi Szócikk Adatbázisban” található szócikkek megírásával a szerzőknek az volt a szándéka, hogy a jogi szaknyelven megfogalmazott jogszabályokat, a köznyelvhez közeli kifejezőmódot használva alakítsák át, melynek során jelentősen rövidítették az információkat, a hosszú és

34 „A joggal kapcsolatos alapvető, stabil adatokat szeretném megismertetni. És mindezt mindenféle bonyolult körmondatok és idegen szavak nélkül – könnyen érthető formában.” <https://erthetojog.hu/> (2023. 05. 12.)

35 <https://drkocsisildiko.hu/erthetojog/> (2023. 05. 12.)

36 <https://u-szeged.hu/efop362-00007/adatbazis/minden-szocikk> (2023. 05. 24.)

37 <https://u-szeged.hu/efop362-00007/koszonto/koszonto> (2023. 05. 24.)

bonyolult mondatokat tagolták, a terminusokat („sajátos kifejezéseket”) pedig megmagyarázták.³⁸

A szerzők a „Közérthetőségi Szócikk Adatbázis” összeállításakor arra vállalkoztak, hogy a különböző tárgykörökhöz tartozó (pl. állami és önkormányzati szervek, közigazgatási eljárások, alapjogok, választójog stb.) jogintézményekre vonatkozó terminusok jelentését (pl. kormányzás, polgármester, tisztességes eljárás, ártatlanság vélelme, békéltető testület, fellebbezés, hatály stb.) a normatív tartalom megőrzésével, szakszerűen és érthetően, részletekbe menő ismertetések nélkül foglalják össze. Az adatbázis készítői ily módon az általános és összegző intralingvális fordítás átváltási eszköztárának a felhasználásával kétszáz jogi terminust fordítottak le szaknyelvről köznyelvre, illetve köznyelvhez közel álló nyelvváltozatra: köznyelvi-jogi regiszterre. A szócikkek célcsoportját azok a személyek alkotják, „akiknek a jogi nyelv és az érintett jogszabályok megértése, értelmezése nehézséget okoz. Mindenki, aki nem ezzel a jogi területtel foglalkozik, a joghallgatók és az érdeklődő civilek egyaránt beletartoznak abba a célcsoportba, akikhez közelebb szeretnénk hozni a kiválasztott, szerintünk a köznapokban is előforduló, fontos jogi rendelkezéseket”.³⁹

Az intralingvális fordítási folyamat azon sajátosságainak a feltárása céljából, amelyek a jogintézményekre vonatkozó terminusok köznyelvre történő átfordítását jellemzik, összehasonlítottuk a Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény megyei jogú városokra vonatkozó paragrafusait⁴⁰ a „Közérthetőségi Szócikk Adatbázisban” található „Megyei jogú város” szócikkkel,⁴¹ valamint a „Magyar jogi terminusok gyűjteménye hat idegen nyelv ekvivalenseivel: horvát, román, szerb, szlovák, szlovén, ukrán” c. terminológiai glosszárium⁴² (vö. 5. fejezet) vonatkozó szócikkének meghatározásával. Az összehasonlítás kizárólag fordítás szempontú megközelítésre épült, amelynek során megállapítottuk, hogy az alábbi átváltási műveletek fordulnak elő a leggyakrabban:

(1) betoldás (plusz információ az adatbázisban az „érdeklődő civilek” számára, jelen esetben pl. történeti áttekintés),

(2) kihagyás (olyan információ, amelyet a szerzők nem minősítettek fontosnak a laikus értelemezéshez),

38 <https://u-szeged.hu/efop362-00007/koszonto/koszonto> (2023. 05. 24.)

39 <https://u-szeged.hu/efop362-00007/koszonto/koszonto> (2023. 05. 24.)

40 <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100189.tv> (2023. 05. 24.)

41 <https://u-szeged.hu/efop362-00007/minden-szocikk/megyei-jogi-varos> (2023. 05. 24.)

42 <https://www.offi.hu/sites/default/files/media/files/terminologiastrategia-190-365m.pdf> (2023. 05. 24.)

(3) szószerinti, vagy majdnem szószerinti átvétel a második forrás esetében (pl. A megyei jogú város képviselő-testülete a közgyűlés.; Megyei jogú városban több aljegyző is kinevezhető. → A megyei jogú városokban több aljegyző is kinevezhető.),

(4) magyarázó betoldás a második szöveg esetében (Vagyis abban különböznek a többi várostól, hogy megyei szintű közszolgáltatásokat is [...] biztosítanak a város területén. A státusznak a szabályozása, fenntartása egyrészt a nagyobb városok igényei, másrészt az ott és a környéken élő lakossággal kapcsolatos feladatok miatt indokolt.),

(5) lexikai konkretizálás a második szöveg esetében, vagyis a közszolgáltatások nevesítése (kórház, oktatás, könyvtár stb.),

(6) szintaktikai egyszerűsítés a harmadik szövegben ([...] azokat a közszolgáltatásokat is biztosítja, melyek saját területén túl a vármegye⁴³ egészére vagy nagy részére kiterjednek. → [...] saját területén túl a megyében is közszolgáltatásokat biztosít.

A szövegek intralingvális fordítási szempontú összehasonlító elemzésének itt bemutatott példái csupán a jéghegy csúcsát mutatják, azonban mégis egyfajta mintát kínálnak a lehetséges módszerek kidolgozásához (vö. 1. táblázat). Fontos azt is megjegyezni, hogy a jogszabályok nagyon jó kiindulási pontot kínálnak a regiszterváltáson alapuló szaknyelvről köznyelvre történő intralingvális fordításhoz, ugyanakkor a középső és a jobb oldali oszlopban található célszövegváltozatok részben felelnek meg a közérthetőség szabályainak. Az okok feltárását jelentősen megkönnyíti majd a közérthető fogalmazás ismérveit meghatározó nemzetközi ISO szabvány megjelenése (vö. 3.2.3.).

43 A „vármegye” helyett a „megye” szó használata a forrásanyagok keletkezésének korábbi időpontjával magyarázható, a net.jogtar.hu a jogszabály ’mai’ napon hatályos állapotát mutatja. (2023. 05. 31.)

1. táblázat: A „Megyei jogú város” terminusra vonatkozó jogszabályok összevetése a „Közérthetőségi Szócikk Adatbázisban” és a „Magyar jogi terminusok gyűjteményében” található definíciókkal

<i>Megyei jogú város</i>		
2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól	„Közérthetőségi Szócikk Adatbázis” Megyei jogú város	„Magyar jogi terminusok gyűjteménye hat idegen nyelv ekvivalenseivel” Megyei jogú város
3.§ (2) Települési önkormányzatok a községekben, a városokban, járásszékhely városokban, megyei jogú városokban és a fővárosi kerületekben működnek. [...] 21.§ (2) A megyei jogú város települési önkormányzat, amely - törvényben meghatározottak szerint, az abban foglalt kivételekkel - azokat a közszolgáltatásokat is biztosítja, melyek saját területén túl a vármegye egészére vagy nagy részére kiterjednek. (4) A megyei jogú város képviselő-testülete a közgyűlés. [...]	Ez a státusz, cím jelentős történeti múltra tekint vissza. A megyei jogú város a törvényhatósági jogú városok jogutódja. A megyei jogú város települési <i>önkormányzat</i> , amely azokat a közszolgáltatásokat is biztosítja, amelyek saját területén túl a megye egészére vagy nagy részére kiterjednek. Vagyis abban különböznek a többi várostól, hogy megyei szintű közszolgáltatásokat (kórház, oktatás, könyvtár stb.) is biztosítanak a város területén. [...] A megyei jogú város képviselő-testülete a közgyűlés. [...]	A megyei jogú város sajátos jogállású települési önkormányzat, amely a város területén a települési önkormányzat és a megyei (területi) önkormányzat feladat- és hatásköreit is ellátja, tehát saját területén túl a megyében is közszolgáltatásokat biztosít. Nemcsak megyeszékhely jogállású városok rendelkeznek megyei jogú városi jogállással, hanem egy adott megyén belül az annak nyilvánított városok is. A megyeszékhelyek és megyei jogú városok között éppen ezért szoros és intézményes együttműködésre van szükség.

Külön említést érdemel, hogy a „Közérthetőségi Szócikk Adatbázis” szócikkeit a szakmai lektorokon (jogi szakemberek) kívül, egy ún. *közérthetőségi lektor* (PhD hallgató) is ellenőrizte. A lektorok alkalmazása a célszövegváltozatok ellenőrzése céljából ugyanolyan fontos láncszem az intralingvális fordításban, mint a nyelvek közötti fordítások folyamatában a javítás, a lektorálás és az utószerkesztés. Hasonló feladatkörrel találkozunk az ún. KÉK regiszter (könnyen érthető kommunikációs regiszter) esetében is. A célszövegeket, illetve célszövegváltozatokat ún. *tapasztalati szakértők* lektorálják annak ellenőrzése céljából, hogy azok valóban érthetőek-e a célcsoport számára.

3.2.3. Közérthető fogalmazás a közigazgatásban

Gergely Vera, a közérthető fogalmazással foglalkozó nemzetközi szervezeteket tömörítő International Plain Language Federation (IPLF) volt vezetője (2020–2022) és jelenlegi munkatársa „Világos beszéd” c. honlapján⁴⁴ részletesen bemutatja a közérthető fogalmazás jellemzőit. Nézete szerint bonyolult jogi tartalmakat is lehet közérthetően és könnyen áttekinthető formában megfogalmazni, kímélve ezáltal időt, pénzt és idegsejteket. Egyik példaszövege egy kommunális adó kivetéséről szóló hivatalos levél, amelyet lefordított érthető nyelvre, és egyszerű, könnyen áttekinthető formában tett közzé.⁴⁵ A 2. számú táblázatban összevetettük az eredeti levél és a kommunikációs szakember által készített közérthető szöveg három részletét.

2. táblázat: Kommunális adó kivetéséről szóló hivatalos levél három részletének fordítása köznyelvre

Eredeti szöveg	Célszöveg közérthető nyelven
Határozat: Kommunális adó megállapítása	
A megállapított 2015. I. félévi adó e határozat jogerőre emelkedésétől számított 15 napon belül (e határidő – fellebbezés hiányában – a kézbesítéstől számított 30 napon belüli fizetést jelent), a 2015. II. félévi adó 2015. szeptember 15-ig fizethető be késedelmi pótlék mentesen a Budapest ... Önkormányzat ... számú magánszemélyek kommunális adója beszedési számlájára. Az adózó a befizetést belföldi fizetési számlájáról történő átutalással is teljesítheti az azonosító számának feltüntetésével.	<i>Meddig kell befizetnie a kommunális adót?</i> Az adót minden évben két egyenlő részletben kell befizetni: 1. az első részletet (6.950 Ft) a levél átvételétől számított 30 napon belül, jövőre és a későbbiekben minden év március 15-ig; 2. a második részletet (6.950 Ft) minden év szeptember 15-ig.
2016. január 1-től 13900, -Ft éves adót vetek ki, melyet a következő évekre is e határozat szerint kell teljesíteni mindaddig, amíg az adóhatóság új határozattal a fizetési kötelezettséget nem változtatja meg. Az évs adót két egyenlő részletben, március 15-ig, illetve szeptember 15-ig kell megfizetni.	Minden év elején levelet fogunk küldeni erről, és mellékelünk hozzá csekket is.

44 <https://vilagosbeszed.hu/> (2023. 05. 24.)

45 <https://vilagosbeszed.hu/kozertheto-fogalmazas-a-kozigazgatásban/> (2023. 05. 24.)

<p>Felhívom az adózó figyelmét arra, hogy amennyiben adófizetési kötelezettségét a határozatban előírt határidőben nem teljesíti, terhére késedelmi pótléket számítunk fel, melynek mértéke minden naptári nap után a felszámítás időpontjában érvényes jegybanki alapkamat kétszeresének 365-öd része.</p>	<p><i>Mi történik, ha késve fizet?</i> Ha nem fizet időben, akkor késedelmi pótléket számítunk fel. Ennek mértéke a jegybanki alapkamat kétszerese.</p>
<p>Ezen határozat ellen a közléstől számított 15 napon belül a Budapest Főváros Kormányhivatalához címzett, de Hatóságunknál benyújtandó, illetékköteles fellebbezéssel élhet. Az illeték mértéke a fellebbezésben vitatott összeg minden megkezdett 10.000,-Ft-ja után 400,-Ft, de legalább 5.000,-Ft, legfeljebb 500.000,-Ft. Az illetéket a fellebbezés benyújtásával egyidejűleg a Budapest ... Önkormányzat ... számú illetékbeszedési számlájára kell megfizetni. A fellebbezésnek a határozat jogerőre emelkedésére és végrehajtására halasztó hatálya van.⁴⁶</p>	<p><i>Mit tehet, ha nem ért egyet a határozattal?</i> Ha úgy gondolja, kevesebbet vagy egyáltalán nem kellene fizetnie, a következő módon fellebbezhet: 1. Írja le egy levélben, miért nem ért egyet a határozattal. A levél címzettje legyen Budapest Főváros Kormányhivatala, mivel ők fogják elbírálni a fellebbezést. 2. Hozza be a levelet a ... Polgármesteri Hivatalba (1126 Budapest, ...), vagy küldje el postán (levelezési cím: 1535 Budapest, Pf.). 3. Fizesse be a fellebbezés díját (illetékét), 5.000 forintot erre a számlára: ... önkormányzat illetékbeszedési számla ... Ha fellebbez, akkor a fellebbezés elbírálásáig nem kell befizetnie az adót, és a határozat sem lesz jogerős. Ha a Kormányhivatal igazat ad Önnek, akkor a befizetett illetéket visszakapja.⁴⁷</p>

A teljes eredeti és a célszöveg is megtalálható az említett honlapon, továbbá az is, hogy milyen transzformációs eljárásokat alkalmazott a szerző a közérthető célszöveg megalkotásakor:

- „Az egybefolyó szövegtengert széttördeltem, értelmes alcímeket adtam, a legfontosabb információkat keretben kiemeltem.
- A kötelező jogszabályi hivatkozásokat kiemeltem a folyószövegből egy oldal-sávba. Így akit érdekel, utána tud nézni, de sokkal olvashatóbb a főszöveg.
- Ahol lehetett, egyszerűsítettem az információt. Pl. kommunális adó esetén mindig 5000 Ft lesz a fellebbezés illetéke, nem kell bevágni a teljes jogszabályt az illeték mértékéről.
- Természetesen egyszerűsítettem a nyelvezetet is.
- Beleírtam, mire szolgál a kommunális adó, mert ez nem szerepel az ere-

46 <https://vilagosbeszed.hu/wp-content/uploads/2016/01/kommun%C3%A1-lis-ad%C3%B3-eredeti.pdf> (2023. 05. 30.)

47 <https://vilagosbeszed.hu/wp-content/uploads/2016/01/kommun%C3%A1-lis-ad%C3%B3-jav%C3%ADtva.pdf> (2023. 05. 30.)

deti levélben. Szerintem fontos tudni, mire költi az állam a pénzünket.

- Igyekeztem a jogszabályi előírásokat betartani, de nem vagyok jogász, így maradhattak benne pontatlanságok. Egy kevésbé fontos részt a tulajdonostársakról ki is hagytam az átírásból.⁴⁸

Az IPLF kezdeményezésére a közérthető fogalmazás ismérveit hamarosan egy nemzetközi ISO szabvány összegzi, amely kiváló viszonyítási pontot kínál majd arra vonatkozóan, hogy valójában mit jelent a közérthető fogalmazás a mindennapokban és a szaknyelvi kommunikációban. A szabvány várhatóan 2023 nyarán jelenik meg.⁴⁹

3.3. Célcsoportfüggő differenciált intralingvális fordítás

A jogi szaknyelvről köznyelvre történő nyelven belüli fordítás feladata a differenciáltan célcsoportfüggő referenciális egyenértékűség megteremtése, amely egy adott, nem minden esetben homogén befogadói réteg számára könnyíti meg a szöveg értelmezését. Az eredeti jogi szövegre jellemző ismérvek, amelyek az interlingvális fordításban kiemelten fontosak (pl. a szöveg szakmaiságának a szintje, terminológiai sűrűsége, regisztere, stílusa, műfaja, formája, terjedelme) itt elveszítik relevanciájukat. A célszövegek ezért a funkcionális és kontextuális egyenértékűség dimenzióiban nem, vagy csak részben mutatják fel az eredeti szöveg jellemzőit: egyszerűbbek, könnyebben érthetőek, lehetőség szerint terminológia-mentesek, a laikusok számára értelmezhetőek. Példaként említjük a „Gyermekek jogairól szóló egyezmény” angol nyelvű szövegét (Convention on the Rights of the Child),⁵⁰ amelyet gyermeknyelvre is lefordítottak (The United Nations Convention on the Rights of the Child – The Children’s Version).⁵¹ A magyar nyelvre történő hivatalos interlingvális fordítást⁵² követően pedig magyar nyelven is elkészültek a gyermeknyelvi célszövegváltozatok.⁵³

48 <https://vilagosbeszed.hu/wp-content/uploads/2016/01/kommun%C3%A1llis-ad%C3%B3-jav%C3%ADtva.pdf> (2023.05.30.)

49 További információk a szabványról: ISO 24495-1 Plain Language Standard, Part 1: Governing principles and guidelines. <https://www.iso.org/standard/78907.html>; <https://www.iplfederation.org/iso-standard/> (2023. 05. 30.)

50 <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/ProfessionalInterest/crc.pdf> (2023. 05. 29.)

51 <https://www.unicef.org/media/56661/file> (2023.05.29.)

52 Magyar hivatalos fordítás: 1991. évi LXIV. törvény a Gyermekek jogairól (2023. 05. 29.)

53 Gyermekeknyelvre történő fordítás: Gyermekek jogi Egyezmény gyermeknyelven (2023. 05. 29.)

A gyermeknyelvre lefordított szöveg explicit magyarázatot tartalmaz az át-fogalmazás tényére és annak okára: „Az Egyezmény jogászok számára íródott, még a felnőttek számára sem érthető könnyen. Ebben az összefoglalóban csak a legfontosabbakat emeltük ki, és számadra is könnyen érthető mondatokban fogalmaztuk meg.”⁵⁴ Az intralingvális fordítás sajátosságai kiválóan tanulmányozhatók, ha összevetjük az „Egyezmény” egyes cikkeit és a gyereknyelvre lefordított szöveg – életkortól függő – három (A., B. és C.) változatát.⁵⁵

3. táblázat: A „Convention on the Rights of the Child” interlingvális fordítása magyar nyelvre és intralingvális fordításai gyereknyelvre (1. és 2. pont)

<i>1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól</i>	<i>Gyereknyelvre fordított szöveg A. változat</i>	<i>Gyereknyelvre fordított szöveg B. változat 8–12 éveseknek</i>	<i>Gyereknyelvre fordított szöveg C. változat 12–16 éveseknek</i>
Egyezmény a gyermek jogairól, 12. cikk			
1. Az Egyezményben részes államok az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítják azt a jogot, hogy minden őt érdeklő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét, a gyermek véleményét, figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni.	Minden téged érintő ügyben jogod van elmondani a véleményedet.	Bármikor, ha egy felnőtt téged is érintő kérdésben dönt, jogod van ahhoz, hogy kifejezd véleményedet és	A gyerekeknek joguk van arra, hogy megmondják, szerintük mi történjen, amikor a felnőttek rájuk vonatkozó döntéseket hoznak, és
2. Ebből a célból nevezetesen lehetőséget kell adni a gyermeknek arra, hogy bármely olyan bírói vagy közigazgatási eljárásban, amelyben érdekelt, közvetlenül vagy képviselője, illetőleg arra alkalmas szerv útján, a hazai jogszabályokban foglalt eljárási szabályoknak megfelelően meghallgassák.	A felnőtteknek meg kell hallgatniuk téged, és meg kell fontolniuk, amit mondtál.	azt a felnőtteknek figyelembe kell venniük.	joguk van ahhoz is, hogy véleményüket figyelembe vegyék.

54 <http://gyermekjogok.ajbh.hu/unicef.php?print=1> (2023. 05. 29.)

55 <http://gyermekjogok.ajbh.hu/unicef.php?print=1> (2023. 05. 29.)

A jogi intralingvális fordítás lényege tehát az, hogy egy adott szöveg ugyanazon a nyelven másik szöveggé alakul egy másik célcsoport számára, és így az értelmezés ugyanazon nyelv más jeleivel valósul meg más kommunikációs szintéren és eltérő kognitív környezetben. A nyelvközi fordításnál a fordító hermeneutikai tevékenységének az a célja, hogy áthidalja a nyelvek és a kultúrák közötti szakadékot,⁵⁶ a nyelven belüli fordításnál pedig a szakmaspecifikus és szakmainvariáns kompetenciák közötti szakadék áthidalása a cél, a befogadási és feldolgozási kognitív erőfeszítés optimalizálása érdekében.⁵⁷

A fentiekben olyan példákat láttunk, amelyekben *globális* intralingvális fordítás történt, mert az átalakítás a teljes eredeti szöveget érintette, a másodlagos (függő) célszöveg ennek átalakítása révén, különböző átváltási műveletek és intralingvális fordítói eljárások alkalmazásával jött létre.⁵⁸

4. Magyar–magyar jogi-igazgatási terminusok gyűjteménye

Fóris Ágota a „Bevezető gondolatok a terminológiastratégiáról” című tanulmányában⁵⁹ kifejti, hogy az egymástól területileg elkülönülő magyar kisebbségek nyelvi jogainak körébe nem csak az anyanyelvhasználat joga, hanem annak egyik nyelvváltozatának, nevezetesen a szaknyelveknek a használata is beletartozik. A szerző itt elsődlegesen a magyar nyelvközösség azon tagjaira utal, akik Magyarországon kívüli országokban kisebbségi nyelvként használják a magyar nyelvet. A magyar nyelv „határtalanítási” folyamatának egyik nagy-szerű eredménye a már említett „Magyar jogi terminusok gyűjteménye hat idegen nyelv ekvivalenseivel: horvát, román, szerb, szlovák, szlovén, ukrán” című terminológiai gyűjtemény⁶⁰ (a továbbiakban: MJTG), amely amellet,

56 GADAMER, Hans-Georg: *Igazság és módszer. Egy filozófiai hermeneutika vázlata*. Budapest, Gondolat, 1984.

57 HELTAI Pál: *Fordítás, relevancia, feldolgozás*. In: NÁDOR Orsolya (szerk.): *A magyar mint európai és világnyelv*. Budapest, MANYE–Balassi Intézet, 2009, 27–54.

58 DOBOS Csilla: *Lexikai átváltási műveletek a nyelven belüli fordításban*. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények*, 2014, IX (2), 63–80.

59 FÓRIS Ágota: *Bevezető gondolatok a terminológiastratégiáról*. In: TAMÁS Dóra Mária – SZOTÁK Szilvia (szerk.): *Terminológiastratégia és jogi alapterminusok a szomszédos országok nyelvén*. Budapest, OFFI Zrt., 48–60. <https://www.offi.hu/offi-akademia/kiadvanyok/terminologiastrategia-es-jogi-alapterminusok-a-szomszedos-orzagok-nyelven> (2023. 05. 12.)

60 *Magyar jogi terminusok gyűjteménye hat idegen nyelv ekvivalenseivel: horvát, román, szerb, szlovák, szlovén, ukrán*. In: TAMÁS Dóra Mária – SZOTÁK Szilvia (szerk.): *Terminológiastratégia és jogi alapterminusok a szomszédos országok nyelvén*. Budapest, OFFI Zrt., 190–365. <https://www.offi.hu/sites/default/files/media/files/terminologiastrategia-190-365m.pdf> (2023.05.29.)

hogy hatékony segítséget nyújt a fordítóknak, jelentős mértékben hozzájárul a terminológiai harmonizációhoz és a terminológiai értelmezéshez egyaránt.

Ignorantia iuris non excusat. – A laikusok közül is sokan ismerik ennek a – jogi kultúra és gondolkodás szerves részét képező – latin nyelvű mondatnak a magyar megfelelőjét (A jog nem tudása nem mentesít a felelősség alól.), azonban a kifejezés jelentésének valós értelmezése túlmutat a jogi diplomával és jogi világlátással nem rendelkező átlagember szemantikai kompetenciáin. Éppen ezért célszerű „közelebb vinni” a jogot a laikushoz, hogy részéről az egyébként szándékolt jogkövető magatartás „könnyebben” megvalósuljon. A fordítástudomány is segíthet abban, hogy a „nyelvében élő jogot” közelebb tudjuk vinni az átlagemberhez. Ennek egyik módja lehet a jogi-igazgatási, illetve közigazgatási jogi területen egy olyan *magyar–magyar közigazgatási jogi terminológiai gyűjtemény* elkészítése, amely az említett hat nyelvű, jogi terminusok gyűjteményéhez hasonló szócikkekben tartalmazná az adott magyar jogi terminus közérthető intralingvális fordítását és további olyan információkat (pl. példákat, magyarázatokat), amelyek segítik a laikusi jogértelmezést és köznyelvi-jogi szakmai nyelvhasználatot. A *köznyelvi-jogi szakmai nyelvhasználat* kifejezés legalább annyira ellentmondásos, mint a *köznyelvi-jogi regiszter*, azonban a valóságban létező jelenségről, valós, gyakorlati nyelvváltozatról van szó. A jogi-közigazgatási ügyekben részt vevő laikusok – különböző okokból kifolyólag – nem beszélhetnek sem „tisztán” jogi nyelven, sem „tisztán” köznyelven, hanem egyfajta kevert, *köznyelvi-jogi nyelvváltozatot* használnak.

5. A terminológia intralingvális fordítása laikusok számára

Úgy vélem, hogy egy magyar–magyar terminológiai gyűjtemény fontos részét képezhetné a jogi-igazgatási terminológiastratégiának, és ezzel egyidejűleg értékes szempontokkal szolgálhatna a folyamatosan végbemenő jogi-igazgatási szaknyelvújítás számára. A jogi terminológia *köznyelvi-jogi értelmezését* elősegíti a szaknyelvről köznyelvi irányban történő, regiszterváltáson alapuló intralingvális fordítás. A leendő szócikkek adatmezőinek meghatározása és tartalommal való ellátása közös feladatot jelent jogászok, alkalmazott nyelvészek, terminológusok és fordítók számára.

A magyar–magyar terminológiai gyűjtemény összeállításakor mintaként szolgálhat az MJTG, amely a már említett, Tamás Dóra Mária és Szoták Szilvia szerkesztésében megjelent „Terminológiastratégia és jogi alapterminusok a

szomszédos országok nyelvén” c. kiadványban található.⁶¹ A magyar–magyar jogi terminológiai gyűjteménynek (a továbbiakban: MMJTG) az lehetne a célja, hogy a jogi-igazgatási terminusok jelentése a jogilag releváns tartalom megőrzésével egyszerű, – de a szükségéstől nem egyszerűbb – formában kerüljön megfogalmazásra. Ez az elv és a köznyelvi-jogi nyelvváltozat használata biztosítanák azt, hogy az adott jogi fogalom jelentésszerkezetének meghatározott, laikusok számára leginkább releváns aspektusai értelmezhetővé és érthető váljanak számukra.

Az MJTG és az MMJTG részben eltérő célokat követ, ezért az adatmezőket ennek megfelelően célszerű átalakítani. A 4. táblázatban az MJTG szócikkeiben szereplő adatmező kategóriákat látjuk.

4. táblázat: Az MJTG szócikkeinek adatmezői

TERMINUS:		TÁRGYKÖR:	
Definíció:		Fordítói gyakorlat (vigyázat):	
NEMZETKÖZI KITEKINTÉS:			
horvát	román	szerb	
szlovák	szlovén	ukrán	
Lásd még:			
Kontextus:			
Dokumentumtípus:			
Források:			

Az MMJTG szűkíthető egy speciális jogi területre, mint amilyen a jogi-igazgatási terület. A magyar–magyar közigazgatási jogi terminológiai gyűjtemény (a továbbiakban: MMKJTG) szócikkeinek egyik lehetséges felépítését és laikusok szempontjából releváns adatmező kategóriáit az 5. táblázat tartalmazza.

61 Uo.

5. táblázat: Az MMKJTG szócikkeinek adatmezői

<i>Közigazgatási jogi terminus</i>	<i>Intralingvális fordítás köznyelvi-jogi regiszterbe</i>
TERMINUS:	Szinonima a köznyelvben:
Definíció:	Definíció közérthető nyelven:
A definícióban szereplő jogi terminusok:	A definícióban szereplő jogi terminusok magyarázata:
Jogi kontextus:	Jogi kontextus közérthető nyelven:

Az MJTG-hez hasonlóan a terminológia értelmezése a MMKJTG-ben is egy adott tárgykörön belül történik. A MJTG-ben hét fő tárgykör szerepel (általános jog, bíróság, alkotmányjog, közigazgatási jog, büntetőjog, polgári jog, cégjog), a MMKJTG – ahogyan azt elnevezése is tükrözi – egyetlen tárgykört ölel fel, nevezetesen a közigazgatási jogot (a jogi-igazgatási területet). Az MJTG-ben bemutatott 79 terminusból 11 terminus tartozik a közigazgatási jog tárgykörébe (közigazgatás, hatáskör, kabinet, közigazgatási államtitkár, kormányhivatal, központi hivatal, menekült, helyi önkormányzat, megyei jogú város, jegyző, szabálysértés), az alábbiakban ezen terminusok közül választottam egyet a bemutatás céljára, nevezetesen a *szabálysértés* terminust. A jogi szaknyelven megírt definíciót az MJTG-ből vettem át; a szerzők megfogalmazása szerint: „Definíció: A magyar jogi fogalmat jelölő terminus leírása, ami elsősorban jogszabályok, hivatalos honlapok, tankönyvek és jogi lexikonok segítségével történt, amelyeket jogászok mint tárgyi szakértők tekintettek át. Nem feltétlenül szerepel itt minden esetben klasszikus terminológiai definíció, gyakran jogszabályi idézeteket sorol fel, a szerveknél a funkciók leírása tölti be a definíció szerepét.”⁶² A 6. számú táblázatban a szócikk első adatmezője kerül bemutatásra, amelyben a *szabálysértés* jogi terminus jogi és (alkalmazott nyelvész által készített) köznyelvi-jogi definícióját olvashatjuk.

62 Magyarázat a terminusok gyűjteményéhez <https://www.offi.hu/sites/default/files/media/files/terminologiastrategia-366-367.pdf> (2023. 05. 30.)

6. táblázat: A szabálysértés terminus definíciója az MJTG szócikke alapján és köznyelvi-jogi regiszterben

<i>Közigazgatás jogi terminus</i>	<i>Intralingvális fordítás köznyelvi-jogi regiszterbe</i>
TERMINUS: szabálysértés	Szinonima a köznyelvben:
<p>Definíció jogi szaknyelven az MJTG alapján: „1. § (1) Szabálysértés az az e törvény által büntetni rendelt tevékenység vagy mulasztás, amely veszélyes a társadalomra. (2) E törvény alkalmazásában az a tevékenység vagy mulasztás veszélyes a társadalomra, amely a bűncselekményként történő büntetni rendeléshez szükségesnél kisebb fokban sérti vagy veszélyezteti az Alaptörvény szerinti állami, társadalmi vagy gazdasági rendet, a természetes és jogi személyek, valamint a jogi személyiség nélküli szervezetek személyét vagy jogait.” [...] A szabálysértés megkülönböztető jegye, hogy kisebb fokban sérti vagy veszélyezteti a társadalmi rendet, a személyeket vagy jogaikat.</p> <p>„7. § (1) A szabálysértés miatt alkalmazható büntetések: a) a szabálysértési elzárás, b) a pénzbírság, c) a közérdekű munka.” [...] „8. § (1) A szabálysértés miatt alkalmazható intézkedések: a) a járművezetéstől eltiltás, b) az elkobzás, c) a kitiltás, d) a figyelmeztetés.” [...]”⁶³</p>	<p>Definíció közérthető nyelven: Azokat a tevékenységeket vagy mulasztásokat nevezük szabálysértésnek, amelyek a társadalom számára veszélyesek. A mulasztás valamilyen tevékenység el nem végzését jelenti.</p> <p>A szabálysértés a bűncselekménynél kisebb mértékben sérti vagy veszélyezteti</p> <ul style="list-style-type: none"> • az állami, társadalmi vagy gazdasági rendet, • a személyeket, • a személyek jogait és • a szervezetek jogait. <p>A szabálysértést a törvény bünteti.</p> <p>A büntetés lehet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • szabálysértési elzárás, • pénzbírság, • közérdekű munka. <p>A szabálysértővel szemben hivatalosan intézkednek. Az intézkedés lehet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • járművezetéstől eltiltás, • elkobzás, • kitiltás, • figyelmeztetés.

Az MMKJTG elsődlegesen a közigazgatási jogi terminusok lokális intralingvális fordítására épül (pl. szinonima, körülírás), emellett a terminusok értelmezésében alkalmazza a globális intralingvális fordítást is (pl. a definíciókban a jogszabályok lefordítása köznyelvi-jogi regiszterbe). Továbbá globális és általános intralingvális fordítás végezhető az adott terminust tartalmazó példaszövegek és azok nyelven belüli fordításai során.

63 <https://www.offi.hu/sites/default/files/media/files/terminologiastrategia-190-365m.pdf> (2023. 05. 30.)

6. Összegzés

A terminológiastratégia jelentősége megkérdőjelezhetetlen általában a szaknyelvek és specifikusan a jogi-igazgatási szaknyelv (közigazgatási szaknyelv) vonatkozásában. Az általános nyelvstratégia szerves részeként, a terminológiastratégia hatékonyan és érdemben járul hozzá a tudományos és gazdasági fejlődéshez, az általános és szakmai tudástranszfer folyamatához, valamint a tudománykommunikáció eredményességéhez. Napjainkban kiemelten fontos, hogy a terminológiastratégia meghatározott területei a laikusokat is elérjék, és az ő szempontjaikat figyelembe véve is szülessenek „olyan, formálisan rögzített stratégiák [...], amelyek segítségével koordinálják a terminológiát érintő határozatokat és célokat és/vagy egy meghatározott társadalmi csoport terminológiáját.”⁶⁴ A laikusok olyan társadalmi csoportot alkotnak, amelynek számára a stratégiákat és koordinálási feladatokat célszerű kiterjeszteni a terminológia köznyelvi-jogi regiszterbe történő magyar–magyar intralingvális fordítására is.

A jog különböző területein, beleértve a jogi-igazgatási (közigazgatási jogi) területet is, fontos a jogi terminológia szaknyelvről köznyelvre történő, regiszterváltáson alapuló intralingvális fordítása és a laikusok számára elérhető adatbázisokban való közzététele. Ezt az alábbi tények indokolják:

- Az a szerep, amelyet a jog – társadalomban betöltött funkciójából fakadóan – betölt a laikusok életében.
- A jog és nyelv rendkívül szoros és sajátos kapcsolata.
- A laikusok tájékoztatáshoz való jogának biztosítása.
- A jogi kultúra fogalmi keretébe integrált közérthetőségi igény.
- A társadalom „eljogiasodása”,⁶⁵ ami egyre inkább erősíti a laikusok azon igényét, hogy megértsék a jog világának őket közvetlenül érintő részét, például a kötelező érvényű szabályokat, döntéseket, intézkedéseket stb.
- A jogi tudománykommunikáció laikusokat érintő aspektusa. (Napjainkban is szükség van „Jogerős Pál”-okra.)
- A jogkövető magatartás egyik feltétele a jogi terminológia nyelven belüli fordítással történő átalakítása, magyar–magyar terminológiai adatbázisokban való közzététele.

64 FÓRIS Ágota – BÖLCSKEI Andrea: *Ajánlások a magyar terminológiastratégiához*. In: FÓRIS Ágota – BÖLCSKEI Andrea (szerk.): *Terminológiastratégiai kihívások a magyar nyelvterületen*. Budapest, L'Harmattan–OFFI Zrt., 2019, 144.

65 Üveges István: *Közérthetőség a jogi nyelvben: követelmény és/vagy kultúra? Magyar Jogi Nyelv*, 2019/2, 1–7.